

Műfaji hagyományok kereszteződése Kleinheincz Csilla műveiben

Absztrakt. Kleinheincz Csilla művei üde színfoltnak tekinthetők a kortárs magyar irodalom palettáján. Az eddigi elemzések és kritikák az *Ólomerdő* című regényt és annak folytatásait szinte kivétel nélkül a fantasy-irodalom valamely szubzsánerének körébe sorolták, ugyanakkor e művekben nagy szerepet kapnak a mese műfajának egyes elemei is. A tanulmányban azt a kérdést járom körül, hogy miként kereszteződnek a különböző műfaji hagyományok Kleinheincz Csilla *Ólomerdő*, *Üveghegy* és *Kőszarkány* című műveiben.

A kortárs irodalmat figyelve számos tendenciát fogalmazhatunk meg. Nem hagyható figyelmen kívül többek között a fantasy „előretörése” sem. Ezt jelzi a zsánerhez tartozó könyvek növekvő popularitása, de az is, hogy elmozdulások figyelhetők meg az irodalmi kánonban. Bizonyos alkotások ugyanis olyan kérdésekkel szembesítették a kortárs irodalomértést, melyek a kánon újraszituálására, a hagyományhoz való viszony újraértelmezésére buzdítanak. Mondhatjuk azt is, hogy a fantasy – melyet korábban rendszeresen peremműfajként definiáltak – egyre kánonképesebb.¹

73

A fantasy és a mese műfaja közti határ gyakran elmosódik. Ez talán annak köszönhető, hogy mindkét műfaj olyan világgépet ábrázol, mely a realitás talajától elrugaszkodik, ám valamiképp azt mégis magában foglalja. Mi a közös a fantasyben és a mesében? Mi a két műfaj közötti kapocs? A legáltalánosabb szinten azt mondhatjuk, hogy mind a mesének, mind a fantasynek fő feladata, hogy bizonyos értékeket közvetítsen az olvasók felé. Továbbá mindkét műfajt jellemzik a csodás elemek, a mágia vagy a misztikus hatalmak valamely megjelenési formája. A két műfaj szerkezeti felépítése is hasonlóságokat mutat: a varázsmese proppi funkciói szinte hiánytalanul levezethetők egy-egy fantasy alkotáson is, gondoljunk csak J. R. R. Tolkien nagyszabású művére vagy C. S. Lewis *Narnia krónikáira*.

Varju Zsuzsanna így fogalmaz a fantasyvel kapcsolatban: „a fantasy lehetőségét ad a »mesekorszak« határának kitolására.”² A fantasy a felnőttekben

---

1 HEGEDŰS Norbert, *Történetsszervező elvek és fantaszitikum a kortárs irodalomban* (doktori disszertáció), Komárom: Selye János Egyetem, 2015, 7.

2 VARJU Zsuzsanna, *A fantasy Magyarországon* = <http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=44>

ugyanazt a vágyat elégíti ki, amit a mesék a gyermekekben: a kalandok, a csodák iránti vágyat. A múlt század folklorisztikai kutatásai hozták felszínre – nem szándékosan – e műfajok közti egyezéseket, majd C. G. Jung ennek pszichológiai hátterét is megalkotta. „A kollektív tudattalan a művészetekben szimbólumok formájában jelenik meg – az ismétlődő, újra és újra feltűnő, sajátosan kiemelt szerephez jutó motívumok, természeti jelenségek, mágikus képzeteket felidéző tárgyak, számok, állatok, népmesei történetvezetés [...] a fantasy alapvető kellékei közé tartoznak.”³ Ezzel részben meg is kaptuk a választ a feltett kérdésre. A közös pont abban is kereshető, hogy a fantasy – mintegy újjáélesztő/újraértelmező/teremtő erőként – a népmesei hagyomány alapkövére épít. Ez szolgálhat magyarázatként a Propp által feltárt funkciók meglétére számos fantasyben. A mese és a fantasy közötti kapocs ebben az értelemben tehát a kollektív tudattalan, de lehet akár a szerzők hagyományismerete és a népi/ősi, gyakran mágikus hagyományok valamiképpen kézzelfoghatóvá gyúrásának vágya egy-egy történet által.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a fantasy és a mese régóta kapcsolatban állnak egymással, ez a kapcsolat azonban művenként különböző alakokat ölthet. Az alábbiakban elemzett művekben – Kleinheincz Csilla *Ólomerdő* című regényében, valamint *Üveghegy és Kősárkány* című kisregényeiben⁴ – a mesei elemek nem csupán az előbb említett árnyaltsággal jelennek meg, de az epikum szerves részét képezik a magyar népmeseekincs ismert szereplői, tájai és a mágia is.

A mesei elemek konceptualizációja

A konceptualizáció, konceptualizálás fogalma alatt valamely fogalom jelentés-tartamának meghatározását értjük, tehát azt a folyamatot melynek során pontosan meghatározzuk, hogy az egyes kifejezéseken mit fogunk érteni. A dolgozat következő fejezetei törekednek a Kleinheincz Csilla által felhasznált és más fantasztikus művekben is gyakran előforduló toposzok, archetípusok és klisék konceptualizációjára, figyelembe véve többek között azt is, hogy a magyar néphagyományban milyen szerepet játszanak az adott fogalmak.

Heted – Hét – Héterdő

Már a sorozat⁵ első kötetének címéből is arra lehet következtetni, hogy az erdő mint motívum fontos, központi szerepet játszik majd a történetben, s minél beljebb haladunk a szövegrengetegben, ez a feltevés annál inkább beigazolódni látszik. Mégis felmerülhet a kérdés: vajon mit jelent a Héterdő fogalma?

Elsősorban tisztáznunk kell, hogy a Héterdő nem egyenlő Tündérországgal: „A Héterdő külön ország volt, az emberi és a tündéri világ közé ékel-

3 Uo.

4 KLEINHEINCZ Csilla, *Ólomerdő*, második, átdolgozott kiadás, Budapest: Gabo Kiadó, 2014; KLEINHEINCZ Csilla, *Üveghegy – Kősárkány*, Budapest: Gabo Kiadó, 2014.

5 Azért élünk a „sorozat” szó használatával, mert szem előtt tartjuk az író további kötetek megírására tett ígéretét.

ve...⁶ Az *Ólomerdő* második fejezetében Rabonbán úgy említi: Tündérország határvidonja.⁷ A kötetekből megtudhatjuk, hogy ezt a hét erdőt több fémerdő alkotja, melyek közül hangsúlyt kapnak a vas-, acél-⁸, réz-, ólom-, ezüst-, arany- és gyémánterdők. Baka L. Patrik *Szemet szemért?* című tanulmányában rámutat arra, hogy a Héterdő amolyan „hetedét országként is felfogható”⁹. Nézzük meg ezt a kérdést a magyar hitvilág, a magyar mítoszok és mondák perspektívájából. A magyar mondavilág Erdélyt Tündérországgként ismeri – ezekhez a magyar regékhez kapcsolódnak a Firtos-, Tartód- és/vagy Rapsóné-történetek. Kandra Kabos ma is népszerű *Magyar Mythologia* című művében arról számol be, hogy mondáink alapján két tündéorkorszakot kell megkülönböztetnünk: arany- és vaskorszakot. Az aranykorban a tündérek köztünk éltek, ma viszont, a vaskorban az Óperenciás-tengeren is túl.¹⁰ Kandra beszámol arról is – Ipolyi Arnoldra támaszkodva –, hogy Tündérországot nagyon nehéz elérni, mivel „túl van a rézhídon, túl az ezüsthídon, sőt az aranyhídon is, s elébb az éktelen magas üveghegyen is keresztül kell törtetni [...] határán sárkányok őrködnek.”¹¹ Regéink két tündérhonról számolnak be, egy északi és egy keleti irányúról. Az északit az Üveghegy, míg a keletit az Óperenciás-tenger védi. E két elem az idő folyamán összemosódni látszik. Ipolyi Arnold kutatási eredményei kiterjednek a Héterdő mibenlétére is a magyar mondák szintjén.¹² A *Pallas nagy lexikona* „Hetedhétország” szócikke átirányít bennünket a „Héterdő” szócikkhez, mely így nyilatkozik: „hét vár földje, krónikáinkban Erdély neve”¹³. Összegzésül tehát elmondható, hogy Baka L. Patrik egyáltalán nem tévedett, amikor a regénybeli Héterdőt Hetedhétországgal azonosította. Az Üveghegy elhelyezkedésére pedig a regény ad választ „A Rengetegen túl, Tündérország és az Óperenciás-tenger közé ékelődve magasodott az Üveghegy...”¹⁴

Kleinheincz Héterdője tehát hű maradt a magyar regék világához, s már e mozzanatnál kijelenthető, hogy a néphagyomány elemeit felhasználó regényről van szó. Ám nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a fantasy leggyakrabban felhasznált toposzai között is kiemelkedő szerepet kap az erdő, s nem mellesleg néhány párhuzam is felfedezhető a népi és a fantasztikus irodalmi erdőfelfogás között. Kleinheincznél – annak köszönhetően, hogy különböző erdőket alkot – az erdőtoposz kidolgozottsága rendkívül szín pompásra sikeredett. Felfedezhetőek bennük a világos és a sötét árnyalatok egyaránt. Már maga az erdő ősrégi szimbólum, mely utalhat egyfajta beavatásra, de veszély-

6 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 124.

7 *Uo.*, 86.

8 Vida Barbara *Élvealvás, halálálom* című tanulmányában ezüst, arany, gyémánt, ólom, bronz, réz és széperdőt említt, de a mű nem beszél bronz- és széperdőről, tehát a tanulmányíró megállapítása téves. Vö. VIDA Barbara, *Élvealvás, halálálom* (Kleinheincz Csilla: Üveghegy), Opus, 2015/6.

9 BAKA L. Patrik, *Szemet szemért?* (Kleinheincz Csilla: Ólomerdő), Opus, 2015/6, 83.

10 KANDRA Kabos, *Magyar Mythologia*, Eger, 1897, 136.

11 *Uo.*, 140.

12 Janet WHITERIDERS, *Az igazi Tündérország* = http://karcolat.hu/cikkek/mitologia/az_igazi_tunderország

13 *Pallas nagy lexikona*. <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/047/pc004727.html>

14 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kősárkány*, Budapest: Gabo Kiadó, 2014, 63.

re is, gyakran valamilyen határt szimbolizál, nemcsak a mesékben¹⁵ és a fantasyben, hanem az egyes vallások és népek hiedelemvilágában is. A fantasyben az erdő tipikus térnek számít, s magában foglalja az újjászületés gondolatát és az elveszés/eltévedés motívumát egyaránt.¹⁶

„Senki nem juthat be a Rengeteg szívébe. Senki emberfia.”¹⁷ Ezzel a mondatlal indul az erdő jellemzése, mely remekül tükrözi az alapproblémát. Az erdő egyfajta határt képez, melyet őrfák védelmeznek a betolakodó idegenekkel szemben. Az első erdőleírás komor képet ad a Rengetegről: „rézfényű fák”, „sötét ösvény”, surranás, dübörgés, miközben „[a]z erdő elégedetten hallgat.”¹⁸ A néphagyományban is előfordul az erdő ehhez hasonló negatív képe. Az „átkelésmotívumot tartalmazó”¹⁹ népdaloknál gyakori, hogy a „fizikai akadály az árok, valamint az erdő.”²⁰ Továbbá: „Az erdő leküzdése a kedveshez való közelkerülés, az udvarlási siker metaforikus kifejeződése.”²¹

Az *Ólomerdő* első fejezetében négy erdő-képpel találkozhatunk, melyek egyre beljebb visznek a Héterdőbe, s annak egyre több részletével ismertetik meg. A második leírás megerősíti az olvasóban a komorság érzetét a színnek által: ólomszínű ágak, fekete fátyol, csontszínű arc, fekete madár, borostyánszín szempár, halvány füst, ólomszürke tó és ég, szürke vár stb. A szerző precízen megkomponált színekkel nyomatékosítja, hogy az a Tündérország, amelybe Emese anyját beleképzelik²², nem egészen azonos a népmesékből jól ismert csodákkal teli helyszínnel. Megérkeztünk az Ólomerdő közepébe, az Özvegy várához. Az erdő itt többszörösen is a rabságot, a csapdába esést jelképezi. Firene hollótestbe, Lóna pedig hattyúalakba kényszerül. A fejezet további erdőt bemutató részeinél az ámulás kap szerepet.

76

A következő fejezet fő helyszíne ugyancsak az erdő. A cselekmény beindulásával egyre jobban megismerkedhetünk a benne élőkkel, újabb és újabb rejtelmeket fedezhetünk fel benne, új szereplők is bemutatkoznak, s természetesen Kleinheincz a néphagyomány újabb elemeit is belecsempészi a szövegbe. Ilyen – a tengerentúlon még ma is élő hagyományként tisztelt – motívum az ablakba rakott égő gyertya is, mely a népi hiedelemvilágban a hozzátartozó lelkének a hazatalálására vagy a vándorlók hazajutásának elősegítésére szolgált.²³ „Tegyél ki gyertyát az ablakba! Talán segít visszatalálnunk.”²⁴ – mondja István, amikor elindul a Rengetegbe megmenteni a családját. A két idősíkbán játszódó cselekmény során megismerkedhetünk Firene, a hollótündér és István, az ember találkozásának történetével. Ezek a leírások egy teljesen új erdőképet tárnak az olvasó elé; az erdő itt a szerelmi találkozás helyszíne.

15 Lásd: *Jancsi és Juliska, Piroska és a farkas* stb.

16 Lásd: *Harry Potter, A Gyűrűk Ura* stb.

17 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 26.

18 *Uo.*, 26.

19 BARANYINÉ KÓCZY Judit, *Orientációs metaforák a magyar népdalok természeti kezdőképeiben*, Magyar Nyelvőr, 2008/3, 309.

20 *Uo.*, 309.

21 BARANYINÉ KÓCZY Judit, *Az erdő konceptualizációja a magyar népdalokban* = http://www.c3.hu/~magyarnyelv/11-4/baranyaine_114.pdf

22 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 26.

23 *Majd megszokjátok* = <http://hetnap.rs/mobil/?p=cikk&id=7395>

24 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 111.

Baranyiné népdalszöveg-kutatásában arra a következtetésre jutott, hogy „a szerelmi találkozás kontextusában gyakori a *madár szerelmes* metafora, ahol az erdő a szabad élet helyszínéeként, olykor a szabadságban korlátozott madár életterét-lakhelyét jelölő kalicka ellentétpárjaként jelenik meg. [...] A madár élettere, az erdő ezekben a szövegekben a másik fél életterétől világosan elkülönül...”²⁵

Természetesen az erdőnek nem csak negatív attribútumai vannak Kleinheincz regényében. A főszereplő, Emese életében az újjászületést éppen annyira jelenti, mint az identitáskeresést vagy a beavatást. „Elveszni az erdőben, majd új értékekkel előkerülni belőle egyben beavatás is...”²⁶ A mesékben ez gyakori motívum. Hősnőnk élete teljesen megváltozik az erdőnek köszönhetően; az eddig természetesnek vélt dolgok és tettek új értelmet nyernek számára. Ilyen például az indák állandó jelenléte az életében, a pontos, tiszta minták fontossága. „Fölfelé fordította a fésű nyelét... Mit rajzoljon? Hogyan? Erdő. Magasabb fák... [...] Égig érő lombok. De milyen mintát használjon?”²⁷ Az erdő a mesékben gyakran jelenik meg a lezárt út szimbólumaként, akadályként, amely foglyul ejti a betolakodót. Emese a fent idézett részben erdőt alkot egy fésű eldobásával, amely a néphagyományban is gyakran előforduló mozzanat. A regény itt felismerhetően egy népmesei intertextust tartalmaz, mégpedig a *Rózsa és Ibolya* című magyar népmeséből emeli át a cselekményt:

Hátranéz Rózsa, hát az Öreg ment utánuk, szél alakjában. Hátravetett Rózsa egy fésűt, olyan erdő kerekedett a háta mögött, hogy mikor kijutott az Öreg az erdőből, ők már hetedhét országon túl voltak.²⁸

[M]ár fölöttük kavargó a felhő, és az Özvegy hideg arca bámul le rájuk. [...] A fésűre nézett [...] Azután háta mögé hajította. Nem látta hová esett [...], de a fákat látta.²⁹

Az első kötet utolsó fejezetének végén megkezdődik az ólomerdő metamorfózisa, s az *Üveghegy*ben előrehaladva egyre világosabb színezetet kap: „az ólomerdő frissebb árnyalatot kapott, mintha átmosták volna homályát.”³⁰ Tündérszemmel az erdő nem olyan komor, mint ahogy Emese és István nézőpontjából láthattuk. Lóna legalábbis az *Üveghegy* nyitólapjain másként nyilatkozik: „a Héterdő csilingelő fája, a tiszta nyugalom, a varázslatok egyértelműsége”³¹, s később Emese is csodálja a Rengeteg szépségét. Az egykori ólomerdővel ellentétben a gyémánterdő színei gyönyörűek, „mintha szivárvány vert volna gyökeret”³² benne, de ez a ragyogás is megváltozik: „a megváltozott Rengetegre gondolnak, az árnyéokra a fény szívében.”³³

25 BARANYINÉ, *Az erdő konceptualizációja a magyar népdalokban. I.m.*

26 *Mesék sűrű rengetege* = <http://sfmag.hu/2014/12/01/mesek-suru-rengetege/>

27 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 288.

28 ILLYÉS Gyula, *Hetvenhét magyar népmese*, Budapest: Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, 1986, 292.

29 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 290.

30 *Uo.*, 353.

31 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kősárkány*, 13.

32 *Uo.*, 157.

33 *Uo.*, 158.

A fentieket alapul véve tehát megállapítható, hogy a Héterdő – melyet a regény központi szereplőjeként is értelmezhetünk – egyértelműen a magyar néphagyományból, mondáinkból és regéinkből táplálkozik. A Rengeteg képe nagyrészt a komorságot idézheti az olvasó elé, idővel azonban egyértelműen pozitív irányba fejlődik, ahogyan a benne élők jelleme is formálódik.

„El kell menned, hogy megérkezhess.”

A néphagyomány és a népmesék szempontjából is kulcsfontosságú és egyben központi téma Kleinheincz Csilla regényeiben az út, illetve az utazás motívuma, mely rendkívül komplex módon van jelen a műben.

Elmondható, hogy az utazás az emberi lét egyik legfontosabb eleme, főként a kalandok, az ismeretlen felfedezése miatt, melyek ismeretekkel gazdagítják az utazót. Valószínűsíthető, hogy a régi kor mesélői éppen e mozzanat miatt használták fel ezt a motívumot számos történetben, hiszen az egyik cél az olvasó vagy hallgató erkölcsi fejlődésének elérése volt. Az *Ólomerdőben*, az *Üveghegyben* és a *Kőszárkányban* (főként az utóbbiakban), központi téma a szereplők út- és boldogságkeresése. Ez utóbbiban Emese különböző utakat jár be, feszegeti a saját és a varázsvilág határait. Mit jelent ez? Az út ebben az értelemben nem csupán fizikai utat jelent, hanem a sors metaforájaként is felfogható, hiszen a regényben a sors, a sorsfolyó és a Végzetnők alkotják a transzcendens világot, s ezzel irányító, szövegszervező szerepet kap a sors fogalma. Ebből kifolyólag az út motívumának elemzése során szem előtt kell tartanunk a sors fogalmának jelentőségét a regények kapcsán.

78

Pócs Éva tanulmányára³⁴ támaszkodva elmondható, hogy a Végzetnőszerű mitikus lények, a sorslények szinte minden olyan európai mitológiában szerepet kaptak, amely rendelkezik írásos emlékekkel. Igaz, halványan, de „Magyarországon (a szépasszonnal kapcsolatban) is ismertek a sorslények tündérekbe olvadt alakjai”³⁵, bár szerepüket inkább Isten, Krisztus és a szentek veszik át. Előbb vizsgáljuk meg azt a kérdést, hogy az ősi magyar hitvilágban milyen módon jelennek meg a fent említett szépasszonyok, s ezután nézzük meg, vajon találhatóak-e párhuzamok a regénybeli sorsasszonyok és a görög-római mitológiában megjelenő sorslények között.

„Ha a beteget éjjel valaki szólítja, ki ne menjen, mert a szépasszonyok elviszik”³⁶ – írja Kandra Kabos *Magyar Mythológiájában*. A szépasszonyok említése leggyakrabban a születés és a halál témaköréhez kötődve fordul elő. Bár az eddigi kutatások nem igazolják – ahogyan nem is tagadják –, valószínűsíthető, hogy a magyar hiedelemvilág szépasszonyai a görög mitológiából jól ismert sorsistennők magyar inkarnációi. Ennek közvetett bizonyítéka, hogy a szépasszonyokkal a már fentebb is említett helyzetekben találkozhatunk, továbbá az is, hogy mindkét alakváltozatnak jellemzője a hármas jelleg.

---

34 Pócs Éva, *Magyar néphit: Sors, bábák, boszorkányok: Archaikus sorsképzetek Közép- és Kelet-Európa hiedelemrendszereiben* = <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/magyar-nephit-kozep/ch05.html>

35 Uo.

36 KANDRA, *Magyar Mythologia*, 93.

Például három néven szerepelnek, három attribútummal jelennek meg, három rontást vagy jóslatot mondanak. „Az eredetileg szülést, születést oltalmazó istennő alakult a Moirák hármassággá.”³⁷ A természetfeletti lények csoportját képezik a sorsasszonyok, más néven a Moirák, akik „[a]z eredeti sorsasszonyhiedelmek szerint a szülő nő ágyát veszik körül, és ítéletet mondanak az anya (eredetileg az újszülött) sorsa felett.”³⁸ A moira görög eredetű szó, mely részt, osztályrészt jelent. Az animista hiedelmekből indul ki, hogy a Moirákat „végzetnek (»ami elkerülhetetlen«) és sorsnak (»ami rendeltetett«) értelmezik.”³⁹ A regénybeli Végzetnőkkel ellentétben a Moiráknak nincsen konkrét és állandó antropomorf alakjuk, ábrázolásuk is ritka. A *Mitológiai enciklopédia* a nevüket is említi. Lakheszisz az osztályrészt adó, tehát a születésnél van nagy szerepe, Klóthó a fonó, aki az élet, illetve a sors fonalát fonja és Atroposz az elháríthatatlan, tehát a halál megtestesítője. Ne feledkezzünk azonban meg arról, hogy a Moirák versenytársa a görög mitológiában Tükhé, a véletlen istennője, „aki a sors szeszélyét és forgandóságát jelképezi.”⁴⁰

Korábban már utaltunk rá, hogy az *Ólomerdő* Végzetnői antropomorfizált módon jelennek meg. Abban biztosak lehetünk, hogy három különböző nőről beszélhetünk, s míg az *Ólomerdő* alapján csak következtetni lehet arra, hogy nem egyenlő korúak, addig a *Kőszarkány*ban Emese így emlékezik rájuk: „három nő – a fiatal, a középkorú és az öreg”⁴¹, vagy egy másik helyen ekképp: „egy aszott arcú öregasszony, sötéten csillogó achátszemmel, egy középkorú, szigorú nő és egy madárcsőrörű fiatal.”⁴² Utal a szöveg arra is, hogy az öreg sorsasszony a halál megtestesítője: „De jobb is, mint ha az Öreg vitt volna el, nem igaz?”⁴³ Tükörben jelennek meg azoknak, akik szólítják őket. A Moiráktól abban különböznek, hogy a regénybeli sorslények nem ismerik pontosan előre az emberi sorsokat, amelyre konkrét szöveghelyek utalnak: „Nem te voltál, akire vártunk.”⁴⁴ „Félnek, hogy elveszítenek téged.”⁴⁵ „[F]elvehetik a harcot a végzetnök hatalmával.”⁴⁶ Továbbá abban, hogy hatalmuk nem terjed ki a teljes világra, bár a Héterdön mindenképpen távolabbra esik. A szövegben található utalás vonzaskörzetet említ: „Amikor három hónapja kiléptél a világunk vonzaskörzetéből...”⁴⁷, de a szerző nem fejt ki ennek a tényezőnek a részleteit.

37 *Szimbólumtár*, szerk. PÁL József – ÚJVÁRI Edit = <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/szimbolumtar/ch02.html>

38 Pócs Éva, *Malefícium-narratívumok – Konfliktusok – Boszorkánytípusok*, Népi kultúra – Népi társadalom 18, 1995, 36.

39 Sz. A. TOKAREV, *Mitológiai enciklopédia*, Budapest: Gondolat, 1988, I, 720.

40 *Uo.*, 720.

41 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kőszarkány*, 271.

42 *Uo.*, 287.

43 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 78.

44 *Uo.*, 44.

45 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kőszarkány*, 200.

46 *Uo.*, 221.

47 *Uo.*, 288.

Út egy párhuzamos világba – átjárhatóság; orientációs metaforák konceptualizációja

A fantasztikus irodalmi alkotások gyakran mutatnak be párhuzamos világokat, melyek vagy teljesen mások, mint a sajátunk, vagy részleteikben különböznek attól. „A párhuzamos világokkal foglalkozó történetek merítenek mitológiából, folklórból, vallásból és legendákból egyaránt.”⁴⁸ Ha az *Ólomerdőre* fantasyként tekintünk – és nem meseként, melyben a tündérföld létezése magától értetődő –, akkor a regényben a párhuzamos világot Tündérország testesíti meg. Természetesen a párhuzamos világba való belépést számos akadály nehezíti. „Emberfia ide csak nagyon ritkán jut be. A határt csak kevesen léphetik át: kell egy kicsi hozzá mindkét vérből.”⁴⁹ Esetünkben ráadásul nem csak egy ilyen párhuzamos valóságról esik szó, sőt ha a regénybeli világok felosztását meg akarjuk határozni, beszélnünk kell horizontális és vertikális felosztásról is. Előbb nézzük meg a vertikális irányt. Mivel Kleinheincz csupán említi létezését, de nem fejt ki e síkok jelentőségét, a fejezet sem kíván néhány néphagyománybeli utalásnál többet foglalkozni a témával.

„Ezüstkezű anyját fogószél ragadta el, fölvitte a Tetejetlen Fára, annak megyényi levelére. [...] Ezüstkezű utána indult, hét nap, hét éjjel kúszott ágról ágra, míg a levegő úgy le nem hűlt, hogy a madarak keményre fagyva koppan- tak le mellette a levelekre, és szilánkokra törek, mint az üveg...”⁵⁰ Ha fellapozzuk a *Magyar néprajzi lexikont* a „tetejetlen fa” szócikknél, akkor láthatjuk, hogy a kifejezés az évig érő fára utal, mely a lexikon szerint egyértelműen mesemotívum, mely a valódi/mitikus mesével áll szoros kapcsolatban. A tetejetlen fa kifejezés arra utal, hogy a fa mindkét vége, a csúcsa és a gyökere is a végtelenbe nyúlik. Az évig érő fa valójában a népmesei hős belső útjára utal. Ez a fejlődés Ezüstkezű történetében is megfigyelhető; megérett arra, hogy harcba szálljon anyja fogvatartójával.

Szempontunkból fontosabb megfigyelni a történet világának horizontális felosztottságát, illetve érdemes megvizsgálni azt, hogy ez a horizontális nézet nem foglalja-e magában a vertikális koncepciót. Érdekes, hogy a világ hét részre tagozódik:⁵¹ Gödöllő, őrfák (a Rengeteg pereme), Héterdő, Óperenciás-tenger, Szépország, Üveghegy, Tündérország. A pontos lokalizálása ezeknek a területeknek nehezen meghatározható, mivel a szövegben nem egyértelmű az egyes területek térképszerű leírása. Az bizonyos, hogy minél közelebb érünk Tündérországhoz, annál inkább érezhető, hogy mintha a mágia szeretné elrejtetni az olvasó elől a helyüket. Éppen ezért az általunk most belsőbb területeknek nevezett helyek – Óperenciás-tenger, Szépország, Tündérország, Üveghegy –, átjárhatósága problematikusnak bizonyul. A hét világ-részt nagyobb egységekbe csoportosítva háromosztatú világot kapunk: hétköznapi valóság, azaz Gödöllő (és Bécs); határvidékek,

48 RONDAAR, *Világról világra: Párhuzamos világok a sci-fiben és a fantasyben* = <http://galaktika.hu/vilagrol-vilagra-parhuzamos-vilagok-a-sci-fiben-es-a-fantasyben/>

49 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 86.

50 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kősárkány*, 145.

51 A regényekben konkrét helyen felsorolva nincs, de a szöveg olvasása közben jól kivehetőek ezek a területek.

azaz a Héterdő és az Üveghegy; végül tündérföld, vagyis az Üveghegyen és az Óperenciás-tengeren túli területek (beleértve Szépsországot is). Ennek alapján Emese útjai is csoportosíthatók. Minden fizikai utazásának nyomon követhetők az eredményei, mindegyik során lelki fejlődésen esik át, tehát ha a vertikális világbeosztás valódi lényege egyfajta belső út, illetve a tetejetlen fa koncepció a lelki fejlődés metaforája, akkor itt – az irányát tekintve – komplex utazásról beszélhetünk.

Emese, Lóna, Adél – a félvér, a tündér és az ember útja; népmesei tanulságok újraértelmezése

Az *Ólomerdő* a hősnőnk hetedik életévében történetekbe való betekintéssel nyit. Már a könyv első fejezetei éreztetik az olvasóval, hogy nem egy hétköznapi gödöllői család egyszerű életébe pillanthat be. Emese tündér, de ember is.

A lány életében folyamatosan ott van a mágia, de nem érti azt. Anyja eltűnése után hét évvel, tehát tizennégy évesen jelenik meg életében először az erdő. Nem kell hozzá közel mennie, az erdő hívja őt:

Halk csilingelés hallatszott [...] A nyitott ablakon besugrott az éjszaka, virág- és fémillatot lopott be a szobába. [...] Fákat látott a kertben, az utcán, a házakból kitüremkedve [...] a levelek fényesen csillogtak, mintha fémből öntötték volna őket. [...] a megszokott éjszakai világ előtt ott derengett az erdő. [...] a levelek megcsendültek, pedig átsejlett rajtuk az aszfalt – valójában nem voltak ott. Keze ellenállás nélkül siklott át a leveleken és a vékony, fémszínű gallyakon. Csalódottan húzta vissza. *Tehát álmodom.* [...] Három középső ujjá hegyén egy-egy apró, sötét vércsepp csillogott...⁵²

A következő fejezetekben Emesét az erdőben látjuk. Itt elkezdődik számára az utazás elsősorban önmaga megismerése felé (vertikális), másrészt egy-egy kaland révén fizikai utakat is bejár (horizontális). A Rengeteg térbeli átlépésére csupán azért képes, mert véreben ugyanannyira ott van a varázslat, mint az emberi. A sorozat első részében Emesét naiv, dühös kislánynak ismerhetjük meg, aki találkozik az idegennel és büszkesége bajba keveri nemcsak őt, de családját is. Útja az Özvegy vára felé azt a funkciót tölti be, hogy többet tudjunk meg az erdőről, valamint hogy megismerkedjünk néhány benne élővel. Az *Üveghegyben* egész más a helyzet „A történet az ő útkeresését írja le, mindvégig két szálon fut”⁵³ – írja tanulmányában Vida Barbara. A tanulmányíró megkülönböztet fő- és mellékszálát, viszont elmondható, hogy bár a cselekmény szempontjából ez a meghatározás helytálló, jelen fejezet nézőpontját tekintve ki kell egészítenünk. Emese látszólag valóban két helyszínt jár be fizikailag, lényegében azonban az utazás motívuma egy konkrétum, mégpedig az önmegismerés köre szerveződik.

Ennél a pontnál kerül elő egy igazán fontos fantasy-elem, mégpedig az újjászületés toposza. Az újjászületés fogalma sokrétű lehet. C. G. Jung őt formáját írja le, s bár e tanulmánynak nem célja a pszichológiai vizsgálat, mégis Jung értelmezésének és egyes irodalmi eljárásoknak a párhuzama felett

---

52 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 46–47.

53 VIDA, *Élvealvás, halálálom*, 91.

nehéz elsiklani. Jung az újjászületés negyedik formáját szorosabb értelemben vett újjászületésnek nevezi. Egyfajta lelki/tudati transzmutáció ez, melyre hősnőnk is vágyakozik. Először is tisztáznunk kell, hogy a toposz csak azután kerül igazán előtérbe, miután megtörtént a metamorfózis. Szó szerint – bár nem közvetlenül saját akaratából – változik át Emese Ezüstkezűvé, s ez a szál az egész történetet végigkíséri, még akkor is, ha az olvasóban végig jelen van a kérdés: „Ki volt, ki lesz Ezüstkezű?”⁵⁴ Az általunk is ismert valóságban, Bécsben az egyéni átalakulásra helyeződik a hangsúly. A lány feszegeti a saját határait, hogy ezáltal rájöjjön, hol van a helye a világban, de a varázslat visszahívja őt, körülengeli minden tettét. „Egész életében erre a pillanatra készült. Amikor tényleg választania kell.”⁵⁵ Felmerül a kérdés: valóban választani kell? Sok más kérdés mellett a történetben erre is hiába kutatjuk a választ.

A második út Széppországba vezet. Emese érezhetően magasabb szintű átalakuláson megy át a vándorévesek között. Lényeges különbségeket tár fel a szöveg a két világ között. A Virrasztó nevű csillagfaluban például a csoportérdek előtérbe helyezésének fontosságáról – az egyéni érdekekkel szemben – kaphat Emese és az olvasó tanulságos útmutatót, vagy összehasonlíthatóvá válik a két világ előítélet-alkotásának kérdése is:

[M]iért nem övé az összes pénz? [...] Hiszen megdolgozott érte. – A csillagfalu teszi erőssé őt, és cserébe ő a falut. Mindannyian fizetünk valamit, és kapunk cserébe valami mást. Mind egy egész részei vagyunk. Iduna a szív, de ki mondaná, hogy a máj, a tüdő, az agy kevésbé fontosak? [...] Ha a karnak mennie kell, akkor elmegy és keres egy csillagfalut, ahol viszont egyetlen kar sincs.⁵⁶

82

Lóna és Adél átjutása a másik világba korántsem olyan egyszerű, mint Emese számára. Bár Lóna is félvér, cseppet sem emberi. Annak, aki szeretne átlépni a határon, szüksége van valami emberire, vagy valamire a varázsvilágból. Így lép át az Özvegy is, aki Rabonbánt, a félig embert viszi magával. Lóna István segítségével jut át, őt a kényszer hajszolja: elátkozta nővérét, Firenét. Lóna nem érzi otthon magát az emberek világában – ahogyan Emese sem –, s éppen ez a tényező sodorja később bajba az egész családját. Az *Üveghegy* lapjain olvashatunk az ő útkereséséről is. István emlékei teljesen megváltoztatják Lóna hozzáállását az emberi világhoz, kezdi megérteni az emberi érzelmek működését. Adélt az aggodalma hajszolja a Rengetegbe, s oda egy kés segítségével jut be, melyet amolyan hírvivőként szúrtak egy fába, hogy hamar megtudják, ha Emese az útja során bajba keveredik. „Bár nem sokat tud a másik világról, ebben a családban nem lehet a nélkül élni, hogy az ember föl ne csipegetne valamennyi ismeretet a mágiáról. Szüksége lesz a késre. Az nyitja majd meg az utat a tündérek világába.”⁵⁷ Itt olvashatunk először arról, hogy miképpen működik ez a varázslat.

Megállapíthatjuk, hogy az *Üveghegy* a fejlődések (kis)regénye. Minden szereplőről – az erdőt is beleértve – meg lehet állapítani, hogy egy út részesei,

54 KLEINHEINZ, *Üveghegy – Kösárkány*, 146.

55 *Uo.*, 121.

56 *Uo.*, 151.

57 *Uo.*, 272.

melynek még koránt sincs vége a második kötettel, de egyértelműen láthatóak a fejlődés fázisai – kinél pozitív, kinél negatív irányban. A másik fontos motívum, hogy a szerző a népmesei tanulságokat élesíti ki; kiemeli, hogy hősnek lenni se nem könnyű, se nem tanácsos feladat; hogy az emberek néha bátrabak, mint a varázslények és azt is, hogy a cél érdekében néha el kell felejtenünk régi sérelmeinket.

A szereplők funkciói

Az alábbiakban azt kívánjuk bemutatni, hogy Kleinheincz Csilla műveinek cselekménye sok tekintetben közel áll a varázsmesék felépítéséhez, s hogy az író művei éppen annyira magukon hordozzák a varázsmese jellemzőit, mint a fantasyét.

V. J. Propp *A mese morfológiája* című kötete szolgál e fejezet alapjául, amely azt kívánja megvizsgálni, hogy Kleinheincz művei megközelíthetőek-e a varázsmesék nézőpontjából, konkrétan a Propp által lejegyzett szereplő-funkciók felől nézve. Ehhez azonban előbb tisztáznunk kell, hogy mit is ért Propp funkció alatt.

Propp a funkciók alatt cselekedeteket ért: „[A] mese sok esetben ugyanazt a cselekvést tulajdonítja a legkülönbözőbb szereplőknek. Ez lehetővé teszi, hogy a mesét a szereplők funkciói szerint vizsgáljuk.”⁵⁸ Ebből következik, hogy a szereplők funkciói alapvető részét képezik a meséknek. A szerző harmincegy szereplőfunkciót különít el, melyeket a mesék hőisére vonatkoztat, de később megjegyzi, hogy „egyes mesehősök funkcióit gyakran más szereplők veszik át.”⁵⁹ Mivel a funkciók alatt cselekedeteket ért, Propp a harmincegy funkció megnevezése mellé egy-egy cselekvést jelentő szót csatol. Két szempontot jelöl meg a funkciók meghatározásánál: „Először is: a funkció meghatározása során el kell vonatkoztatnunk a cselekvés végrehajtójától”⁶⁰. Ez alapján kijelenthetjük, hogy a proppi *hős* fogalmát felválthatná bármilyen más fogalom, mely számunkra azt jelenti, hogy az elemzés szempontjából bármely szereplőre – nem csak egyetlenre – vonatkoztathatjuk az adott funkciót. „Másodszor: a cselekvést nem lehet a történetben elfoglalt helyétől függetlenül vizsgálni. Azt a jelentést kell tekintetbe vennünk, amellyel az adott funkció a cselekmény menetében rendelkezik.”⁶¹ Így tehát a válasz a fent feltett kérdésre nem egyszerűen a *cselekedet*, hanem Propp meghatározása szerint: „Funkciókon a szereplők cselekedetét értjük a cselekményen belüli jelentése szempontjából”⁶², melyek száma korlátozott, sorrendjük pedig állandó. A következőkben megnevezzük az egyes funkciókat, majd hozzárendeljük Kleinheincz műveinek cselekményét, természetesen a történetek sorrendjét figyelembe véve, ahogyan azt a proppi elmélet megkívánja. Néhány funkció esetében, ha lehetséges, több szereplő szempontjából is igyekszünk bemutatni a történeteket, úgy, hogy közben az állandó sorrendiség szabályát nem bontjuk fel.

---

58 V. J. PROPP, *A mese morfológiája*, Budapest: Osiris Kiadó, 1999, 28.

59 *Uo.*, 28.

60 *Uo.*, 29.

61 *Uo.*, 29.

62 *Uo.*, 29.

A fantasyre is jellemző varázsmesei szereplőfunkciók

Ahogy a korábban már utaltunk rá, a funkciók képezik a mese fő elemeit, rájuk épül a cselekmény.⁶³ Korábbi vizsgálatok említik, hogy nemcsak a varázsmesékre vagy a magyar fantasztikus irodalom sorába tartozó alkotásokra jellemzők a Propp által feljegyzett szereplőfunkciók, de az angolszász fantasy esetében is fellelhetők.⁶⁴ A proppi felosztást – a szerzőt követve – római számokkal jelöljük.

I. A család egy tagja eltávozik hazulról – eltávozás: „Eltávozhat az idősebb nemzedék egy tagja.”⁶⁵ Esetünkben itt Lónáról, vagyis Emese anyjáról van szó. „Visszajövök. Hidd el, visszajövök! Nemsokára, és téged is magammal viszlek. Ígérem. De most... haza kell mennem.”⁶⁶ Propp „a távozás szokásos formái”⁶⁷ között felsorolja az erdőt is, ahová történetünk szerint Lóna is megy.

II. A hősnek tiltó parancsot adnak – tilalom, parancs: Előfordulhat, hogy a tilalom fordított formában jelenik meg a cselekményben: vigyen a hős valamit valahová, csináljon valahol valamit stb. Ha ebből a szemszögből nézzük, akkor máris több lehetőséggel van dolgunk. „A baj árnyéka láthatatlanul már ott lebeg a boldog család felett.”⁶⁸ Ez így van a regényben is. Az anya szavaiban és könnyeiben már az első oldalon érezhető a baljóság: „Én nem tudok fölmenni. [...] Próbáltam, de nem megy. [...] De... te fölmehtnél.”⁶⁹ Lóna is kap parancsot, igaz csak közvetett módon. Mivel a tündérek nem szeghetik meg ígéretüket, illetve amit elvesztettek, azt nem közelíthetik meg, Lóna sem mehet közel a köpenyéhez. Ha ez felfogható tilalomként, akkor a köpeny elvesztése és megközelíthetlensége lesz a második funkció. Ezen kívül, ha az önmagunknak adott tiltást is a tilalmak közé számítjuk, akkor Lóna – tette miatt – nem térhet vissza az erdőbe. Más szempontból Emese is kap tiltó parancsot, melyet meg is szeg: „Ígérd meg, hogy nem mész föl többet a padlásra! Még csak nem is gondolsz rá! – mondta Apa.”⁷⁰

III. A tilalmat megszegik – a tilalom megszegése: Propp így fogalmaz: „Az I. és a III. funkció páros elemkapcsolatot alkot.”⁷¹ Ennek alapján elmondható, hogy Lóna visszatérése az erdőbe tökéletesen ráillik a proppi sémára. Tartalmazza az eltávozást, a parancsot és a tilalom megszegését egyaránt. „A cselekmény menetébe [...] bekapcsolódik a hős ellenfele.”⁷² Ez a tényező is igaz a cselekményre, hiszen ennél a résznél hallunk bővebben az Özvegy sérelmeiről. Ha Emesét vesszük alapul, az ellenszegülés itt is megtörténik.

63 Uo., 30–70.

64 Vö. SÁTOROVÁ Veronika, *Keresztyén elemek J. R. R. Tolkien A Gyűrűk Ura című művében* (Szakdolgozat), Komárom: Selye János Egyetem, 2014, 13., illetve SÁTOR Veronika, *A kis Túlélő és a Gyűrűhordozó világa*, Komárom: SJE Tudományos Diákköri Konferencia, 2015.

65 PROPP, *I.m.*, 34.

66 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 15.

67 PROPP, *I.m.*, 34.

68 Uo., 35.

69 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 13.

70 Uo., 74.

71 PROPP, *I.m.*, 35.

72 Uo., 35.

Emese felmegy a padlásra és visszaemlékezik. Ezzel a tényezővel beindul a cselekmény.

IV. Az ellenfél megkísérli felderíteni a terepet – tudakozódás: „Majd te kikémeled nekem igaz?” – mondja az Özvegy a hollónak. A tudakozódás közvetítőkkal történik. „A tudakozódás célja, hogy az ellenfél kipuhatolja, hol rejtőznek a gyerekek [...]. Egyes esetekben előfordul, hogy a tudakozódás más személyek közreműködésével történik.”⁷³

V. A hős ellenfele értesüléseket szerez áldozatáról – értesülésadás: Az Özvegy több oldalról szerez értesülést Emeséről. Először is utalás történik arra, hogy a Végzetnök beszélnek neki Lóna lányáról, azt mondják neki, hogy ő válthatja meg Firenét, vagyis az Özvegy lányát. Közvetlen információt viszont Tartód ad neki, aki csapdába kergette Emesét. „Híreket hoztam. Az emberfia átlépte a határt [...]. A lányukat is ideküldtem.”⁷⁴

VI. A hős ellenfele megpróbálja becsapni áldozatát, hogy hatalmába kerítse őt – cselvetés: „A hős ellenfele vagy a károkozó mindenekeelőtt idegen alakot ölt.”⁷⁵ Az Ólomerdőben Tartód tulajdonsága az, hogy kettős személyiség. Széliránytól függően lesz kedves és szelíd Firtos, vagy hatalomvágyó, gonosz Tartód. Emese ezt nem tudja, s belerohan Tartód csapdájába, aki becsapja őt; meggyőzi arról, hogy Rabonbán az ellensége. „Rabonbán veszedelmes köpönyegforgató. [...] El kell menned! Mielőtt Rabonbán visszajön!”⁷⁶

VII. Az áldozat hisz a félrevezetésnek, és ezzel akaratlanul is a kezére játszik – kézrejátás: „Megfigyelhetjük, hogy a hős a tilalmakat mindig megszegezi, az ártó szándékú ajánlatokat viszont mindig elfogadja és teljesíti.”⁷⁷ Emese, mivel nem tudott az erdőben tájékozódni, rossz irányba indult el, s így az Özvegy kezei közé menetelt az otthona helyett. Ennél a pontnál meg kell jegyeznünk, hogy Propp beszél a kézrejátás kapcsán „cselvető szerződés”-ről. „(Add nekem a házadból, amiről nem tudsz.) A beleegyezés ezekben az esetekben kényszerűségből történik, az ellenfél kihasználja az áldozat szorongatott helyzetét [...]. Ezt az elemet előzetes bajbajuttatásnak nevezhetjük”⁷⁸ Bár Rabonbán nem negatív figuraként jelenik meg, ha István perspektívájából tekintünk rá – s a későbbiekben láthatjuk, hogy miért fontos az ő nézőpontját is figyelembe vennünk –, mégiscsak megosztó alak. A Propp által leírt definíció egyértelműen ráillik történetünkre, s az is igaz, hogy előzetes bajbajuttatásról beszélhetünk: „Én be tudlak vinni, át az őrfákon. [...] S hogy mit kérek cserébe? [...] Azt, amit elveszítesz a hattyútól kapottak közül.”⁷⁹

VIII. A hős ellenfele kárt vagy veszteséget okoz a család valamelyik tagjának – károkozás: „A károkozás formái rendkívül változatosak.”⁸⁰ Az Ólomerdő kapcsán is több részletről lehet beszámolni. Elsősorban az indítóok, hogy az Özvegy elvarázsolja és fogva tartja Lónát. Később Tartód a Rengetegbe, az

73 Uo., 35–36.

74 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 150.

75 PROPP, *I.m.*, 36.

76 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 115–117.

77 PROPP, *I.m.*, 37.

78 Uo., 37.

79 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 57.

80 PROPP, *I.m.*, 38.

ólomvárba küldi Istvánt, ahol az Özvegy őt is elvarázsolja. A regény végén az Özvegy megöli Istvánt. Propp *A mese morfológiája* vonatkozó fejezetében tizenkilenc károkozásformát sorol fel, melyek közül hármat közelebről is megvizsgálunk. „Az ellenfél elrabol valakit; Az ellenfél elvarázsol valakit vagy valamit; Az ellenfél bezár, fogságban tart valakit.”⁸¹ Észrevehető, hogy az imént említett három forma az *Ólomerdőben* összerosódik, hiszen az Özvegy elrabolja és fogságban tartja az általa elvarázsolta Lónát. Ha szétválasztjuk a három formát, akkor beszélhetünk Lóna elrablásáról, István elvarázsolásáról és Emese fogva tartásáról is.

VIII. A család valamelyik tagjának hiányzik valami, szeretne megszerezni valamit – hiány: Ezt a funkciót a dinamizmus jellemzi, de korlátozottan. Előfordulhat, hogy a mesék elejére kerül. „Nagyszámú mese összehasonlítható alapján azonban megállapítható, hogy a mese középrészére jellemző elemek olykor a mese elejére kerülnek.”⁸² Esetünkben is ezzel a jelenséggel van dolgunk. István szeretné visszakapni feleségét, Lónát, de az a varázsvilágban, Héterdőben van. Oda viszont ember nem léphet be. Így a hiány kettős. Lóna hiánya az alap, de e hiány miatt – azért nem lépheti át a határt, mert annak idején megszökött Istvánnal – a varázseszköz is hiányzik, mely segítené az átlépést az őrfákon.

IX. A hős értesül a bajról, vagy tudatosul benne a hiány, kéréssel fordulnak hozzá, parancsot adnak neki, elküldik vagy elbocsájtják – közvetítés, bekapcsoló mozzanat: Propp kétféle mesehős elkülönítésével nyitja az elemzést: „1. Ha elrabolnak egy leányt, és eltűnik apja elől”⁸³, akkor a mese hőse az apa lesz. „2. Ha elrabolnak egy leányt, és a mese őket követi nyomon [...], akkor a mese hőse az elrabolt leány.”⁸⁴ Ezek a kereső és a bajba jutott hős kategóriái – ahogy fentebb említésre került, itt válik fontossá István nézőpontja. Kleinheincz általunk vizsgált regényeinek sajátja a többnézőpontúság. Az eseményeket heterodiegetikus narrátor közvetíti, aki váltogatja a külső és a belső nézőpontot. Így elmondható, hogy a Propp által meghatározott két típus a regényben összerosódik, illetve mindig attól függ, hogy éppen melyik szereplő nézőpontjából követhetjük nyomon az eseményeket. Az *Ólomerdő* bekapcsoló mozzanata az rész, amikor a lány először látja és tapasztalja az erdőt, de nevezhetjük bekapcsoló mozzanatként azt a részt is, amikor Emese elhagyja Rabonbán várát, hiszen ekkor jelentkezik nála a hiány tudatosulása. István esetében a bekapcsoló mozzanat az, amikor rájön, hogy elveszítette Emesét.

X. A kereső ellenakcióra szánja el magát – induló ellenakció: Ez a funkció megköveteli a kereső hőst, így ennél a funkciónál Istvánt kell alapul vennünk. „Erre a mozzanatra ilyesféle szavak jellemzők: »Engedd meg, hogy megkeressem...« [...] a keresést természetesen megelőzi a döntés, elhatározás.”⁸⁵ István először dönt arról, hogy hazaviszi Lónát, ezért belemegy az alkuba Rabonbánnal, majd eldönti, hogy Emesét is hazaviszi az anyjával együtt.

81 Uo., 39–40.

82 Uo., 42.

83 Uo., 42.

84 Uo., 42.

85 Uo., 44.

XI. A hős elhagyja otthonát – útnak indulás: Az útnak indulás, az utazás, az út motívuma, ahogy az előző fejezetekben is láthattuk, fontos mozzanatát képezik a vizsgált regényeknek. Egyértelmű tehát, hogy több útnak indulással találkozhatunk a szövegben, melyek közül számunka most Emese két indulása és István elindulása fontos. István indulása egyértelmű: „Elmegyünk, mindketten. [...] Mesét elvesztettem. Vissza kell hoznom az anyjával együtt. Nincs több esélyem, csak ez az egy.”⁸⁶ István indulása azért válik fontossá, mert részben magára ölti az adományozó alakját is. „Új szereplő lép be a mesébe, akit adományozónak, pontosabban ellátónak nevezhetünk. A hős rendszerint véletlenül találkozik vele az erdőben, útközben stb.”⁸⁷ Emese útnak indulása mindkét esetben valamely más funkcióval hozható összefüggésbe, s ez által láthatjuk, hogy minden funkció funkciót követ a cselekményben.

XII. A hőst próbának vetik alá, kikérdezik, megtámadják stb., ez készíti elő a varázserejű eszköz vagy segítőtárs megszerzését – az adományozó első funkciója: István adományozó szerepe abból a részletből fakad, hogy magával viszi Lóna holmiját, melyet később Emese felhasznál a menekülésük során. Proppi értelemben viszont a hősnek ki kell állnia a próbát, hogy megszerezhesen valamit. Rabonbán és István kapcsolatára ráillik ez a séma is, hiszen – ahogy Propp fogalmaz – „az adományozó próbára teszi a hőst [...], a hősnek cserére ajánlanak valamilyen varázseszközt.”⁸⁸ Ezúttal az átjutást. Ebben az értelemben viszont Rabonbán és Emese párosát is érdemes megfigyelni. A férfi őt is próbára teszi: „Akármikor távozhatsz a váramból, ha előbb megígérsz nekem valamit. [...] Egy ígéret, amit valamikor a jövőben beválthatok.”⁸⁹

XIII. A hős reagál a leendő adományozó tettére – a hős reagálása: Emese, ahogy fentebb olvasható, kiállja a próbát. István esetében a „hős rááll a cserére”⁹⁰ bizonyul igaznak. A reagálás Propp szerint lehet negatív is. Ezt láthatjuk akkor, amikor István megüti Rabonbánt, amiért az alku csel volt arra, hogy lányát elragadja – még akkor is, ha Rabonbán ezzel Emese életét mentette meg. A negatív reagálás abban az esetben nem lehet helytálló, ha figyelembe vesszük a funkciók sorrendjének relatív stabilitását.

XIV. A varázseszköz a hős birtokába kerül – a varázseszköz elnyerése: Propp számtalan módot sorakoztat fel a varázseszköz megszerzésére és a leggyakoribb varázseszközöket is felsorakoztatja. Ha ezeket vesszük alapul, akkor a varázseszköz ideiglenesen lesz Istváné, addig, amíg át nem jut a határvonalon. Eszköznek tekinthetjük: Rabonbán lovát, Rabonbán köpenyét és magát Rabonbánt is. Ha figyelembe vesszük, hogy a cél István elrejtése az őrfák elől és átjuttatása a Rengetegbe, akkor – figyelembe véve a regény tereinek törvényszerűségeit – mindezekre szükség van.

XV. A hőst elviszik, eljuttatják vagy elvezetik arra a helyre, ahol keresése tárgya található – kalauzolás, helyváltoztatás: „A keresés tárgya rendszerint »egy másik« birodalomban található.”⁹¹ Ez a meghatározás az Ólomerddőre is igaz. István a másik világban rekedt Lónához tart. Tartód igazítja útba, de

86 KLEINHEINCZ, *Ólomerddő*, 110–111.

87 PROPP, *I.m.*, 45.

88 *Uo.*, 45–47.

89 KLEINHEINCZ, *Ólomerddő*, 89–91.

90 PROPP, *I.m.*, 47.

91 *Uo.*, 53.

makacssága miatt, amiért nem hallgat Rabonbánra, csapdába kerül az Özvegy várában. Mindeközben Emese is úton van, haza szeretne jutni Gödöllőre. Őt a holló, Firene vezeti rossz úton a várhoz. A regénnyel kapcsolatban tehát a „hőst vezetik”⁹² funkció a helytálló.

XVI. *A hős és ellenfele közvetlenül összecsap – küzdelem:* Propp itt is két formát, A és B formát különböztet meg. Ha a hős megszerez valamilyen eszközt a cselekmény folytatásához, akkor A elemmel van dolgunk, ha viszont győzelme által nyeri el a keresett eszközt, akkor B elemmel.⁹³ Emese és az Özvegy összecsapása nem is nevezhető igazi összecsapásnak, de a lány ellenállása nyilvánvaló. Kleinheincz regénye esetében a cselekmény e részénél a proppi A elem kap szerepet. „Megtanulom, és felhasználom ellened. Csak várd ki a végét!”⁹⁴ – játszódik le Emese fejében, s valóban meg is tanulja a varázslatot, mellyel a Végzetnöket szólítja Rapsonné.

XVII. *A hőst megjelölik – megbélyegzés, megjelölés:* „Jel a testen. A hős a küzdelem során megsebesül.”⁹⁵ Ez a cselekedet az előző funkcióval egyidejűleg történik, s leginkább konkrét idézettel lehet szemléltetni: „A pofon váratlanul érte. Az asztalnak penderült. [...] a főzet megperzselte a nyakát, ahogy kifröccsent. [...] A következő pofonnál az öregasszony gyűrűje felsértette a száját. [...] Aztán felszisszent, mert az Özvegy hirtelen a hajába markolt, és kirántott egy tincset. Odakapott [...], apró vérfolt kenődött szét az ujján.”⁹⁶

XVIII. *Az ellenség legyőzése – győzelem:* A regényben a következő két funkció komplexen jelenik meg. Az eddigiekben hősként Istvánt és Emesét említettük. Most színre lép Lóna, akinek az átkát mostohatestvére oldotta fel. Valójában itt a funkció Propp által lejegyzett ötödik módjáról van szó, vagyis „a hős küzdelem nélkül megöli ellenfelét” – már amennyiben Lónát ebben az esetben lehet hősnek értelmezni. „Hallotta, hogy az Özvegy megszólal, aztán mindannyiukat körberagyogta a fény, és újra lecsapott egy villám. Rapsonné nem fejezte be a mondatot. [...] Meghalt.”⁹⁷ A győzelem tehát megtörtént, de az eseményeknek még koránt sincs végük. Tapasztalható tehát, hogy ennek a funkciónak a statikussága megkérdőjelezhető.

XIX. *A kezdeti baj vagy hiány megszűnik – a baj vagy hiány megszüntetése:* Ha a fent felsorolt funkcióértelmezések érvényesek, akkor ez a funkció is megállja a helyét. A kezdeti hiány valóban megszűnik, hiszen Lóna újra ember, aki ha szeretne, visszatérhet gödöllői otthonába a lányához. „A keresés tárgyát a hős erővel vagy ravaszsággal megszerzi. A hős itt gyakran ugyanazokat az eszközöket alkalmazza, mint amit a károkozó szereplő használt.”⁹⁸ Emese megkéri a Végzetnöket, hogy törjék meg anyja átkát, melyet Firenere szórt. Ugyanazzal a varázslattal átkozta el a hollótündért Lóna, mellyel Lónát az Özvegy. Ebből az következik, hogy „a keresett tárgy megszerzése a korábbi események közvetlen következménye”.⁹⁹ Firene megmenti útja során

92 *Uo.*, 53.

93 *Uo.*, 54.

94 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 237.

95 PROPP, *I.m.*, 55.

96 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 235.

97 *Uo.*, 340.

98 PROPP, *I.m.*, 55–56.

99 *Uo.*, 56.

Emesét; az Özvegytől a lány megtanulja a varázslatot, így Emese szólítani tudja a sorsasszonyokat, akik visszaváltoztatják a hollót Firenévé. Firene cserébe visszaváltoztatja Lónát, melynek következtében „az elvarázsoltat visszavarázsolják”.¹⁰⁰ Az viszont, hogy István meghal, újabb bonyodalmakhoz vezet, s így újabb hiány alakul ki, mely majd az *Üveghegy* történetvezetését fogja befolyásolni.

XX. A hős visszafordul – visszafordulás: Emese megszökik az ólomerdőből, Istvánnal együtt. „Árnyék borult rájuk, ahogy menekültek [...] az aranyszőrű ló keresztülvágtatott az ólomerdőn.”¹⁰¹ Propp is megjegyzi, hogy „a visszafordulás egyes esetekben szökés jellegű.”¹⁰²

XXI. A hőst üldözik – üldözés, kergetés: Két proppi kifejezés jellemző erre a cselekményre. Az egyik az „üldöző a hős után repül”¹⁰³, a másik „az üldöző meg akarja ölni a hőst”¹⁰⁴. „Fölkerekedett a szél, és végigsöpört rajtuk [...]. A varázslat ismét nagy levegőt vett, hogy utánuk fújja az öregasszonyt.”¹⁰⁵

XXII. A hős megmenekül az üldözés elől – megmenekülés: Nemcsak az orosz varázsmesében, de a magyar népmesékben is gyakori motívum, hogy „a hős futás közben akadályokat állít az üldöző útjába. Maga mögé hajtja a kezét, a fésűt, a törölközőt. Azokból hegy, erdő, tó lesz.”¹⁰⁶ Emese is hasonlóképpen cselekszik, ezzel időt nyer és egy időre megszabadul üldözőjétől. Ebből természetesen következik, hogy „a hőst nem sikerül megölni.”¹⁰⁷

XXIII. A hős ismeretlenül megérkezik haza vagy egy másik országba – megérkezés felismerés nélkül: Propp nem magyarázza meg az ismeretlenség fogalmát. Két esetet fogalmaz meg, mégpedig a hazaérkezést és a másik királyhoz érkezést. Ha figyelembe vesszük mindegyik menekülő nézőpontját, akkor a regényben mindkettő megvalósul. Tartód egy másik világba érkezik, míg Emese haza, a nagynénje házába. Emellett Lóna is megérkezik Gödöllőre.

XXIV. Az álhős jogtalan követeléssel áll elő – jogtalan követelés: Két dolgot lehet itt felsorakoztatni. Az egyik ilyen követelés Istvántól származik Emese felé, hogy ne ölje meg az Özvegycet. Az eseményeket tekintve ez a követelés jogtalan, hiszen ahogy Tartód is mondta: „Öld meg, mert amíg él, veszélyt jelent rád és a tieidre. [...] Jogod van megölni.”¹⁰⁸ A másik jogtalan követelés az, hogy Lóna az erdőbe akarja vinni lányát, s észérvekkel próbálja meggyőzni ennek helyességéről – sikertelenül.

XXV. A hős nehéz feladatot kap – nehéz feladat: Emese több nehéz feladattal is szembe kell, hogy nézzen az első regény utolsó fejezeteiben. Meg kell birkóznia az apja halálával járó fájdalommal, az anyja gyilkosságával és visszatéréssel, a saját Rabonbánnak tett ígérete súlyával. A regények eddigi cselekményében még nem derül ki, hogy ez utóbbival miként boldogul, hiszen

100 *Uo.*, 56.

101 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 274.

102 PROPP, *I.m.*, 58.

103 *Uo.*, 58.

104 *Uo.*, 58.

105 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 292.

106 PROPP, *I.m.*, 59.

107 *Uo.*, 59.

108 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 334.

a regény idővezetése nem lineáris, illetve nem mindig Emese nézőpontjából látjuk a történeteket, ráadásul az *Üveghegyben* Rabonbán alakja nem kap központi szerepet, szinte meg sem jelenik a könyv lapjain. Éppen ennek okán nem tudhatjuk, hogy milyen próbákat kell a lánynak kiállnia ahhoz, hogy teljesítse, amit megígért. Ha hinni lehet a szerzőnek, akkor ez a mozzanat egy teljes kisregény témáját fogja majd képezni.¹⁰⁹ Más a helyzet viszont az apa cselekményszálával. Emese az *Üveghegyben* megpróbálkozik apja feltámasztásával, akiből emiatt sárkány lesz. Tehát a lány elbukik a próbálkozás során, s ez a mozzanat elvezet majd a huszonkilencedik funkcióhoz. A fentebb felsorolt feladatokon kívül az *Üveghegyben* Emese önmaga elé kítűzött célja, hogy megtalálja helyét a világban. A vándorévesek között is feladattal szembesül: meg kell mutatnia, hogy ki is ő és mihez ért.

XXVI. *A hős megoldja a feladatot – megoldás:* Ennél a funkciónál a vándorévesek közt történetekre kívánunk kitérni, mely meghatározó pontja a regény cselekményének. „[M]indenki megmutatja mit tud, aztán megpróbáljuk összefűzni a csodáinkat. [...] Te mit fogsz csinálni? [...] Emese már elhatározta, mit tesz. [...] Lerajzolja a varázslatot.”¹¹⁰

XXVII. *A hőst felismerik – felismerés:* Az előző funkcióból következik, hogy a Emesét azonosítják valamivel, amit ki is mondanak. „Az is előfordul, hogy a hőst a nehéz feladat megoldása nyomán ismerik fel.”¹¹¹ Ez történik Emesével is. „Romboló – mondja halkán egy nő a sötétben, és a suttogást felkapják a többiek. Romboló. Romboló.”¹¹² Igaz, nem olyan egyértelműen, mint a mesékben, de a felismerés metaforikusan megtörténik.

XXVIII. *Az álhőst, ellenfelet, károkozót leleplezik – leleplezés:* Az előbb leírtak értelmében az ellenfelek a regényben a vándorévesek, az óriásfiak stb., akik sokkal gyengébben képesek arra a varázslatra, amire Emese is.

XXIX. *A hős új alakot ölt – transzfiguráció:* Ahogy azt már korábban említettük, Emese elbukása vezet ehhez a funkcióhoz. Az *Üveghegy* egész cselekménye erre a transzfigurációra épít: Emese és Ezüstkezű kapcsolatára. „[H]jába takarta volna el magát Emese, hogy védje a testét, a sárkány összezárta az állkapcsát. [...] Emese fölemeli kezét, egyre közelebb, közelebb... Igen, gondolod, és összecsattannak fogaid. Szádban meleg, nyers íz. Az éhség mordul benned. A karórát, a gyűrűt is lenyeled, türelmetlenségben fölsebzéd ajkad az egyik törött csonttal. A falat édes, de nem elég. Még!”¹¹³ István, a sárkány leharapja lánya kezét. Megtörtént az alakváltás, s nemcsak testben, de a lelki fejlődés útján is.

XXX. *Az ellenséget megbüntetik – büntetés;* XXXI. *A hős megházasodik és trónra lép – esküvő:* Az utolsó két funkció egyelőre nem játszik szerepet a cselekményben. Ez valószínűleg azzal is magyarázható, hogy várható még egy regény, a sorozat befejező része.

Összegzésül kijelenthető, hogy Kleinheincz Csilla regényeinek cselekményvezetése párhuzamba állítható a Propp által leírt szereplőfunkciókkal,

109 KLEINHEINCZ Csilla, A *hidrafejű folytatás* = <https://olomerdo.wordpress.com/2013/10/22/a-hidrafeju-folytatás/>

110 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kősárkány*, 210–211.

111 PROPP, *I.m.*, 62.

112 KLEINHEINCZ, *Üveghegy*, 217.

113 *Uo.*, 84–85.

vagyis ebben az értelemben a regény nemcsak fantasyként, de varázsmese-ként is olvasható. Arra a kérdésre, hogy a funkciók statikussága és mennyisége állandó-e, érdemes lenne egy teljes tanulmányt szentelni, de jelen tanulmánynak ez nem képezi célját. A funkciók sorrendjének bizonytalanságával is számolva megállapítható, hogy Kleinheincz vizsgált regényei megfelelnek a varázsmese proppi kritériumainak.

Ugyanakkor azt is szem előtt kell tartanunk, hogy – elsősorban a térképzés szempontjából – az *Ólomerdőt* olvashatjuk városi fantasyként is. Hegedűs Norbert a városi fantasy két típusát különbözteti meg: az egyiket világépítő városi fantasynek nevezi, „ezekben a művekben a tolkien hagyomány él tovább; a város itt ugyanúgy főszereplő, mint maguk a hősök, a cél pedig az, hogy az olvasó »belakja« a teret.” A második típust az intruzív városi fantasy képezik, amelyekben „egy már ismert város eddig ismeretlen – fantasztikus – oldala tárul fel.” Hegedűs továbbá kiemeli, hogy a városi fantasy „két típusa közötti különbség eltérő esztétikai hatásukban is megmutatkozik. *Míg a világépítő fantasyk gyakran a varázsmesék narratív sémáját követik, addig az intruzív fantasyk az elidegenítés effektusaival operálnak, amikor az ismert új szerű módon láttatják.*”¹¹⁴ Mindezt figyelembe véve elmondható, hogy Kleinheincz regényei a városi fantasy mindkét típusával rokonságban állnak. Amellett, hogy egyértelműen követik a varázsmesék narratív sémáját, miként a világépítő városi fantasyk is, egyúttal az is megfigyelhető bennük, hogy az olvasó számára ismertet törekszenek elidegeníteni, ahogyan azt az intruzív városi fantasy teszi. Egyrészt új világot teremtenek, hiszen a Héterdő ilyen formában eddig nem létezett, másrészt egy számunkra ismert helyszínt, Gödöllőt idegenítik el azáltal, hogy egy fantasztikus világ részévé teszik.

Mesék a regényben

A továbbiakban az elemzett regényekben felbukkanó népmeséket, mondákat vizsgáljuk. Igyekezzünk felkutatni a felhasznált népmeséket és/vagy népdalokat, megvizsgálni a regényben szereplő helyszínek és szereplők neveit, valamint kísérletet teszünk konkrét intertextusok kimutatására.

Az *Ólomerdő*-sorozat, ahogyan korábban is utaltunk rá, egyértelműen a magyar néphagyományból építkezik, melynek szerves részét képezik a népmesék. Az is tisztázott, hogy a népmesék és a mondák közeli rokonságban állnak egymással. E fejezet célja, hogy bemutassa azokat a néphagyományban szereplő neveket (vagy lényeket) és kifejezéseket, amelyeket Kleinheincz Csilla felhasznált a művei megírása során, valamint hogy vizsgálja funkciójukat a cselekmény szempontjából.

Tündérek

Kezdjük a vizsgálatot a regényekben központi szerepet kapó lényekkel: a tündérekkel. Ipolyi Arnold nagy hangsúlyt fektet kutatása során a tündér szavunk

---

114 Vö. KESERŰ József, *Város és fantasy* = http://mapopkult.blog.hu/2014/11/06/varos_es_fantasy_951

etimológiájának vizsgálatára. Úgy gondolja, hogy legközelebb a „tündik”¹¹⁵ szó vihet az értelmezéshez, mely egyfajta „transzfigurációt”¹¹⁶ jelent. Kandra szerint a mondáinkban női és férfi tündék egyaránt előfordulnak. „Tündéreinket jellemzi az örök fiatalság, a közmondásos tündéri szépség, a fehér ruha, a sarkat verő aranyhaj, a nyúlánk, karcsú termet...”¹¹⁷ Bár az *Ólomerdő* tündérei nem feltétlenül járnak mindig fehér ruhában, elmondható, hogy ez a definíció egyértelműen rávetíthető Lónára, a hattyútündérré. Fehér ruhás, szőke, szép nő, s nem mellesleg a „Héteredőn mindenki évszázadokat élt meg, a nevetés mögött is a tapasztalat bölcsessége lapult.”¹¹⁸ Kandra azt is leírja, hogy a tündérek szeretnek hattyúalakot ölteni. Ha a tündérekre átkot szórnak, „mindig egy önfeláldozó hős kíváncsítik hozzá, hogy az átok alól feloldódjanak.”¹¹⁹ Az *Ólomerdő* tündérei a szerelemben is megfelelnek a magyar hiedelemvilág tündéreinek, hiszen képesek első látásra szeretni – igaz, ők ezt a sorsfolyó sorsszálfonódásának tulajdonítják –, illetve „akik közülük szerelmüket közönséges halandókra pazarolták, azok mind szomorú sorsra jutottak.”¹²⁰

A főtündért vagy tündérkirálynét a néphagyományban gyakran Tündér Ilonának nevezik. „Azon monda, mely beszéli, hogy az »aranykert«, a mostani Csallóköz, volt a tündérek hazája, beszéli azt is, hogy a Duna ágban Tündér Ilona hattyú alakjában úszkált.”¹²¹ Ha elfogadjuk a fenti állításokat, akkor Lónát azonosíthatjuk a magyar néphagyomány Tündér Ilonájával, s ez alapján elmondható, hogy a Lóna az *Ilona* név lerövidített alakja. A Tündér Ilonát Lónával való azonosításban Ipolyi azon állítása is segítségünkre van, mely szerint már *Az Ezeregyéjszaka meséiben* is előfordul a hattyúlepel fogalma. Eszerint a hős szerelemben esve eltulajdonítja a lány leplét, miközben ő fürdik, de a lány szomorú lesz: „hasztalan sír s vigasztalhatatlan a nevévé lett tündér”¹²². Amikor a tündér visszaszerzi a hattyúleplet, elrepül tündérhonba, ahová a hősnek kell utánamennie és megszabadítania. A magyar Tündér Ilona-mesékben is előfordul az „elszállt nőt kereső férj”¹²³ képe.

Fontos megjegyezni, hogy az Illyés által gyűjtött népmeséinkben Tündér Ilona holló képében mint tündérkirályné jelenik meg, tehát számolnunk kell a hollótündérek néphagyománybeli előfordulásával is. Benedek Elek-nél találkozhatunk ugyanazon mesével, mint Illyésnél. A *Tündérszép Ilona és Árgyélus* című mese tizenhárom hollótündért említ, melyek vezére Tündér Ilona, míg Benedeknél ugyanez a mese *A tizenhárom hattyú* címen bukkan fel, és ugyan nem említi Ilonát, de minden egyéb a történetben összevág az előzővel. Ez a tényező arra enged következtetni, hogy Tündér Ilona népmesei alakja megegyezhet a regénybeli tündér alakjával, s hogy a szerző a holló alakját is fontosnak tartva két tündérhercegnőt teremt, testvéreket: Firenét és Lónát. Firene neve is felmerül a magyar néphagyományban, mégpedig a *Rapsonné* törté-

115 IPOLYI Arnold, *Magyar Mythologia*. Pest: Heckenast Gusztáv, 1857, 57.

116 *Uo.*, 57.

117 KANDRA, *I.m.*, 137.

118 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 126.

119 KANDRA, *I.m.*, 138.

120 *Uo.*, 138.

121 *Uo.*, 139.

122 IPOLYI, *I.m.*, 93.

123 *Uo.*, 93.

netben: „A szép úrnő itt lakott, négy leány testvérével, kiknek egyikét Firénének nevezik.”¹²⁴ A legtöbb dokumentum Firenét Rapsonné testvéreként említi. Ipolyi mitológiája a két tündért a „légbenjáró tündérek”¹²⁵ névvel illeti. Ipolyi azt is leírja, hogy egyes mondavariánsokban a hatyúalakot felváltja egy-egy ismertebb madár alakja, például kacsza, galamb, holló, csóka.¹²⁶ Ezzel magyarázhatóak a magyar népmesegyűjtők egyes variánsai.

A rabonbán kifejezés a székely krónikákban és mondákban nem névként, hanem tisztséggént jelenik meg. A *Pallas nagy lexikona* szerint a rabonbán vagy ravoubán „a székelyek választott kormányzója és főpapja volt”¹²⁷. Kleinheincz világában Rabonbán tündérúr, aki külsőleg a mesebeli szőke herceg ellentétéként jelenik meg, s mégis magán hordozza annak minden jó tulajdonságát. A sorozatban bizonyos, hogy nagy szerepet fog kapni, hiszen Emese ígéretet tett az ifjúnak, melynek betartása még várat magára. Alakja a népmesék közül leginkább *A kétszívű királyfi*re hasonlít, mely egy „fekete király”-ról számol be, aki meg akarja gyógyíttatni érzékeny fia szívét, de ezáltal a fiú kemény, hideg lesz. Rabonbán ábrázolása kifordítja a mesékben általános és klisés szőke herceg alakját. „– Emlékszel arra is, aki a nyaklevest adta? – kérdezte végül. Hogyne emlékezett volna. Sudár volt, szőke, és a tekintetében bele volt írva, hogy neki minden csak sikerülhet.”¹²⁸ A szőke herceg gúnyos ábrázolása új kontextusba helyezi a népmesék gyakori végkifejletét is. A legtöbb ilyen hőssel operáló népmesében megfigyelhető, hogy a cél elérése érdekében akár gonosz tettekre is képes a hős. Rabonbán szíve elvesztésének történetébe beékelődik más mesei klisé is: a harmadik legény, aki odaadja vacsoráját az éhezőnek.

Sárkányok

Ebben a fejezetben bővebben kívánunk foglalkozni a sárkányokkal, hiszen jelenlétük a magyar hiedelemvilágban komplexnek mondható. E mellett nem elhanyagolható, hogy az *Ólomerdő* és az *Üveghegy* valamint a *Kősárkány* sárkányai üdítő színfoltot képeznek a kortárs fantasy-irodalomban megjelenő sárkányok sorában.

A sárkány „egyike már a legnevezetesebb és legelterjedtebb állati mythosi képletnek.”¹²⁹ Számos forrás felől közelíthetjük meg a sárkányok létének kérdéskörét, beleértve a bibliai történeteket és a mitológiákat is, s mindezekből sokszínű képet kaphatunk lényükről. A keresztény irodalomban a sárkány a gonoszság, a bűn, az elkerülendő pokol jelképe volt, s mint ilyen összekapcsolódott az ördög fogalmával. Kandra Tündérország leírásánál említi a sárkányokat: „határán oroszlánok, sárkányok őrködnek, s akadályozzák a hozzájutást.”¹³⁰ Ez az elem egyértelműen felfedezhető Kleinheincz vizsgált regénye-

124 KÖVÁRY László, *Száz történelmi rege* = <http://mek.oszk.hu/03700/03745/03745.htm>

125 IPOLYI, *I.m.*, 93.

126 *Uo.*, 94.

127 *Pallas nagy lexikona* = <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/085/pc008564.html>

128 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 198.

129 IPOLYI, *I.m.*, 222.

130 KANDRA, *I.m.*, 140.

iben is, ahol a Héterdő mint Tündérország határa a sárkányok lakhelyéül szolgál. A *Magyar néprajz* ötödik kötete, mely a *Magyar népköltészet* címet viseli, a mitikus lények közé sorolja a sárkányokat, mivel „megjelenési formájában a sárkány »emberi« is lehet, emberi életmódot folytathat”¹³¹. Az ember alakú sárkány ritkábban bár, de előfordul a magyar hiedelemvilágban. Ezekben a mondákban a sárkány két lábon járó, külsőleg emberi alakot viselő lény. „A magyar népmese ember alakú sárkányára jellemző, hogy külső kinézetre ember, az emberhez hasonlóan él; rosszakaratú, az emberekre bajt hoz; igazi hazája az alvilágban van, s természetfeletti erővel, hatalommal rendelkezik.”¹³²

A regénybeli sárkányok – bár képesek az alakváltásra – szintén emberalakot viselnek; erősek, de nem nevezhetnénk őket kizárólag gonosznak. Az ősi hiedelmekben és mítoszokban a sárkány az idegenség, a fenyegető veszély metaforája lett. Mára a gyermek- és meseirodalom sárkányai – természetesen nem kivétel nélkül – megszelídültek. Ez a jelenség figyelhető meg a *Kősárkányban* is Kő példáján, vagy bármely sárkányleírás kapcsán még akkor is, ha Kleinheincz is szívtelennek rajzolja meg sárkányait – nem csupán metaforikusan. A hiedelemvilágban a sárkány szót a szörny, szörnyeteg megszemélyesítésére, antropomorfizálására használták.¹³³ A negatív mitológiai alakok gyakran kötődnek a hegyhez. Tokarev enciklopédiája hegy „alá vetett sárkányok”-ról¹³⁴ számol be. „Tudom, ki a sárkány a hegyben, és az bőven elég”¹³⁵ – elmélkedik Emese az Üveghegybe zárt sárkányról. Az enciklopédia szerint egyes mitológiák szembeállítják „a kígyót és a lovat, ebből alakul ki később a lófejű, kígyó testű sárkány alakja.”¹³⁶ Kleinheincz egy egészen újszerű poétikai funkcióval ruhazza fel a sárkányokat, mégpedig a metamorfózis megtestesítőinek írja le őket. Olyan emberek vagy tündérek ők, akik meghaltak, de valaki élő-haló vízzel feltámasztja őket. Az ilyen feltámadást leíró részeknél megfigyelhető, hogy a sárkány alapvetően nem negatív alak, fizikai kényszerből és a gonoszsággal ellentétben, szeretetből öl. A feltámadás mozzanatával Kleinheincz újabb népmesei tanulságot fogalmaz újra, mégpedig azt, hogy bele kell törődni a sorsunkba, s abba, hogy a halál nem visszafordítható, és hogy a világban minden a valamit valamiért elv alapján működik.

Mivel a „magyar néphit [...] a természetet szellemlényekkel népesíti be [...], így például az erdő titokzatos alakok lakhelye”¹³⁷, a sárkányok lakhelye is az erdő lesz. A sárkányok a magyar hiedelemvilágban komplementer figurák, definiálójuk – vagyis párjuk – a károsult, tehát az elrabolt, felajánlott, meggyötört vagy megcsonkított áldozat éppúgy, ahogy a hős, aki győzedelmeskedik felette vagy esetünkben túléli őt.

Az *Ólomerdő* és annak folytatásai a magyar népmesekincs számos sárkánytörténetét feldolgozza, vagy bizonyos népmeseket sárkányos meseként értelmez újra. A szöveg több helyen utal arra, hogy az emberek ismernek

131 *Magyar néprajz V. Magyar népköltészet*, szerk. PALÁDI-KOVÁCS Attila = <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/05/21.html>

132 ANDRÁSFALVY Bertalan és mtsai, *Magyar néprajz* = <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/magyar-neprajz-magyar/ch26s06.html>

133 IPOLYI, *I.m.*, 222.

134 TOKAREV, *I.m.*, 91.

135 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kősárkány*, 372.

136 TOKAREV, *I.m.*, 144.

meséket (Adél, István vagy Emese sokszor támaszkodnak is e mesékre problémáik megoldásakor). A fő gondolatot – nevezhetnénk tanulságnak, illetve igazságnak is – a regényben felhasznált és azon kívül álló mesékkal kapcsolatban a második kötet ekképp fogalmazza meg: „A mesék hazudnak, ezt tudta. Kiforgatják a valóságot, elhítetik a kiválasztottság illúzióját.”¹³⁸

Vegyük most sorra azokat a történeteket, melyeket a regény feldolgoz. Az *Üveghegyet* nevezhetnénk a megismerések regényének is a sorozatban, hiszen a legtöbb szereplő életútját itt olvashatjuk. A regényben hét sárkány nevével találkozhatunk: Rapson – Firene apja, Dív – Lóna apja, Délibáb – Rabonbán anyja, Hajnal és Éjféli – a gyémánt- és aranyerdő sárkányai, Kő – Emese apja, Ártány – az Üveghegy foglya és Ezüstkezű ellensége. Dív története az, mely a leghosszabb terjedelemben szerepel a szövegben:

Nem hívták mindig Dívnek. Egykor Rózsa volt, a király vitéze. [...] Együtt bolyongtak az országban [...] végül hárman maradtak: az öreg fejedelem, Rózsa és egy szolgálóleány, aki fürdette a királyt, és főzött rájuk az úton. [...] A király egyszer csak lefordult Rózsa hátáról, és elterült a földön; hiába keltegeték. Álma mély volt, mint az alvilág. Rózsa [...] elindult, hogy segítséget szerezzen. Észrevetted, hogy nem említem a -lány nevét, sem a királyt? Mert nem tudom. Dív sosem nevezte meg egyiküket sem. Különös, ha belegondolunk, hogy őket szerette egyedül életében. [...] A környéken csak egyetlen ház állt. [...] Az ajtót egy óriás nyitotta ki, vasfogú, vállas szörnyeteg, és amikor Rózsa kardot rántott rá, egy ütéssel leterítette, karját-lábát leszaggatta, és a tisztás szélén hagyta a farkasoknak. [...] A szolgálóleány megrázta magát, és kígyó képében elsiklott a rengeteg mélyére, hogy megkeresse, amire szüksége volt: füvekre és bűbájra, hogy feltámassza Rózsát. Élő-haló vizet főzött, forrasztófüvel bekente a vitéz tagjait és ismét a testhez illesztette őket. Dív pedig fölébredt. Akit a halálból visszahoznak sárkány lesz. És ahogy Dív lenézett a lányra [...], tudta, hogy szereti. Akit pedig a sárkány szeret, azt elemeszi.¹³⁹

Az Illyés gyűjtésének köszönhetően ismert *Rózsa vitéz* című mesében a legifjabb fiút Rózsának nevezik:

Óriások léptek be. [...] Megkeresték Rózsát, megfogták, összeaprították, mint a torzsát, és kihányták az ablakon. [...] Akkor a bokorból előmászott egy szép, lányfejű kígyó, és Rózsa testének minden kicsi darabját összeszedte, összerakogatta. Miközben folyton azt mondogatta: ez ide való, ez ide való, forrasztófüvel megkengette. Egy közel való forrásból élő-halóvizet hozott, avval is meglocsolta.¹⁴⁰

Egyértelmű kapcsolat áll fent a két szöveg között. Kleinheincz viszont új kontextusba helyezve újraértelmezi a népmesét, melyből ez által választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy mekkora a sárkányok ereje: „Rózsa erősebb lett, mint a hét óriás együtt, s olyan szép, hogy a napra lehetett nézni, de reá nem.”¹⁴¹ Kleinheincz története magyarázattal szolgál arra, hogy miért nem

---

137 *Uo.*, 536.

138 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kősárkány*, 119.

139 *Uo.*, 79–81.

140 ILLYÉS, *Hetvenhét magyar népmese*, 232–233.

141 *Uo.*, 233.

említi a mese a szereplők nevét. Azzal, hogy Dív sosem említette a nevüket, nyomatékosítja, hogy a sárkány nem a gonoszságából eredően ölt.

A három testvér történetében nemcsak az intertextuális kapcsolat érdekes, de itt találkozhatunk a szövegben egy olyan leírással a sárkányokról, mely közelebb visz a hagyománybeli elhelyezkedésükhöz is.

A peremvidék, a másvilági sáv a világok között éppúgy magához vonzotta őket is, mint a többi sárkányt. [...] Szörnyű varázslat a sárkányé – még ha ésszel tudja is, hogy amit tesz iszonyat, a teste uralkodik fölötte, a vérre szomjazó ösztön, amely el akar pusztítani mindent, amire csak vágyik. A varázslat, amely életet ad neki, mindent elvesz tőle, amiért élnie érdemes lett volna.¹⁴²

Hajnal, Este és Éjfél történetre sem sokban különbözik a népmesétől. Három fivér, akik útnak indulnak és vándorévbe kerülnek. A népmese hasonló a Fehérlófia történetéhez, csak a nevek változtak meg. A mese eredetije valószínűleg Indiából származik, legalábbis kiolvashatók belőle ehhez hasonló utalások. Kleinheincz feldolgozása rendkívül izgalmas olvasatát adja a mesének. Itt a királykisasszonyok valójában vasorrú bábák, „akiket egy falu sem fogad be. Tündérhúson éltek, vőlegényeik arcát már letépték, ablakukba kitéték, hogy úgy tűnt, házaik tele vannak mulatozókkal.”¹⁴³ Éjfél és Hajnal beleesett a csapdába, de Este rájött a turpisságra. „A tűz volt az ő csodája, és amikor a lánnyá lett boszorkány csókra hajolt felé, a nyelve helyett a mágia parazsát csúsztatta a szájába. Olthatatlan tüzet...”¹⁴⁴ A népmese ezzel szemben csak egy vasorrúról beszél, de arról hasonlóképpen: „Hát ha hiszitek, ha nem, féltelen szája volt a banyának! Hajnal erre odasúgta a kovácsnak, hogy a parazsot öntse bele a banya szájába. A kovács nem mondatta kétszer, zsupsz, beleöntötte a szájába a vékányi parazsot, és a Vasorrúból abban a pillanatban sisteregve kiment a pára!”¹⁴⁵

Ezután – hasonlóképpen Dív történetéhez – az újjáélesztés mozzanata következik. A cselekmény itt annyiban más, hogy a két sárkány, Hajnal és Éjfél egymást is meg akarták enni, mert szerették egymást.

Vér hullott azon a napon, ahogy fürgetegként átviharzottak Széperszág egén, cseppjei nyomán piros, mérgező illatú virágok nyíltak. [...] tervet szőttek, hogyan vessenek véget a harcnak [...] mindent lebíró álmot szabadítottak el. Elaludt a két erdő és elaludt a két sárkány is. [...] Szunnyadt bennük a gyilkolás vágya. Csak álmaik voltak elevenek, szabadok. [...] Éjfél és Hajnal azt álmodták, hogy soha nem ébrednek fel. Boldog álom volt.¹⁴⁶

A pretextus egyértelműen a *Hajnal, Este, Éjfél* című népmese, a szöveg szándékosan utal erre: „Vannak akik úgy mesélik, hogy Hajnalt, a legfiatalabbat, elárulták fivérei, otthagyták az alsó világban, aztán griff háton emelkedett ki a föld alól, miután combja húásával megetette a madarat.”¹⁴⁷ A szöveg arra is

142 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kősárkány*. 280.

143 *Uo.*, 278–279.

144 *Uo.*, 279.

145 http://www.taltosbarka.hu/barka/?page_id=29

146 KLEINHEINCZ, *Üveghegy – Kősárkány*, 279–280.

147 *Uo.*, 278.

utal, hogy ez a történet valaki másé, aki egy darabig a Héterdőben élt. Ebből következtetni lehet Ezüstkezüre, de ez a történet még várat magára.

Egyéb motívumok

A továbbiakban kiemelünk néhány szereplőt, akik szintén kapcsolatba hozhatók a magyar néphagyománnyal.

Ilyen például Tartód és Firtos alakja, akit (vagy akiket) nevezhetnénk a regények legkomplexebb figurájának is. Természetesen az ő története is tartalmaz népmesei elemeket, mint például a gyümölcslopás a tündérbertől, az elátkozottság vagy az ifjak vacsorájának elkérése, viszont a nevek előfordulása leginkább a székelyföldi mondákra jellemző. Két tündér várépítéséről szól a monda: Firtos, a jó tündér és Tartód, a gonosz tündér versenyeznek egymással. Ezekben a mondákban női alakban jelennek meg. „Egyes változatok a két tündért Rapsonné testvéreinek mondják.”¹⁴⁸ Épp ez teszi érdekessé azt, hogy Kleinheincznél is szoros szál fűzi a figurát az Özvegyhez. „A rossz és jó mindig küzdelem és versenyben van egymással; ily ellentétben élt a két tündér testvér is.”¹⁴⁹ A regényben átok által eggyé olvadt alakjuk is bizonyítja, hogy a rossz és a jó együtt járnak.

Az óriások megjelenése a világban teljesen természetes módon történik. Két képet kaphatunk róluk: az egyiket az *Ólomerdőben*, a másodikat Emese vándoréve során az *Üveghegyben*. Főképp az előbbiről érdemes szót ejtenünk. Több magyar népmesében is megjelennek ezek az alakok, a regényben való megjelenésük egyértelmű utalás a magyar néphagyományra. Illyésnél a *Fanyűvő, Vasgyúró és Hegyhengergető* című mesében vagy a *Fehérlófiában* Fanyűvő, Kőmorzsoló és Vasgyúró neveken. Ezekben a szövegekben nincsenek egyértelműen óriásként említve, de iszonyú erejük erre enged következtetni. A néphagyományban nem egyértelműen behatárolható alakjuk a jó vagy a rossz képviselőjeként, mivel minden őket is említő mesében kettős szerepet töltenek be: a segítők, akik később cserbenhagyják a hőst. Kleinheincznél ők az ólomerdő lakói, és egyértelműen a gonoszt szolgálják. Megnevezésük a népi hiedelemvilágban „gyakran nem név, hanem attributum, olyan emberé, aki úgy nyúvi az erdő fáit, mint az asszonyok a kendert; ugyanígy Vasgyúró: olyan ember, aki úgy gyúrja a vasat, mint az asszonyok a kenyértésztát, Kőmorzsoló pedig olyan, aki liszté morzsolja a sziklát.”¹⁵⁰ Kialakulásuk nehezen behatárolható, hiszen Európában több kultúra hiedelemvilágában, sőt még az indiai népmesékben is előfordulnak. Ennek ellenére róluk „elemző tanulmány még nem készült sem magyar, sem nemzetközi vonatkozásban.”¹⁵¹

Ispiláng és Táliber nevei egyfajta nyomatékosításként szolgálnak arra, hogy a népmesék, a néphagyományok világában járunk, amikor a Héterdőben barangolunk. Mindkét kifejezés népdalokból ismert: „Ispiláng, ispiláng, ispilángi rózsá, / Rózsá volnék, piros volnék, mégis kifordulnék, / Zöld selyem ostya,

---

148 *Magyar néprajzi lexikon*, főszerk. ORTUTAY Gyula = <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-327.html>

149 ORBÁN Balázs, *A Székelyföld leírása* = <http://www.legendarium.ro/likasko>

150 *Magyar néprajzi lexikon* = <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-82.html>

151 *Uo.*

két kanál zsírja dínom dánom kis lluska, / Fordulj angyal módra.”¹⁵² Pósa Lajos ragaszkodott az ispiláng szó magyar eredetéhez, de Hermann Ottó 1914-ben végleg tisztázta „az ispiláng eredetét, miután előzőleg már Vikár Béla megfejtette a szó származását, és kiderítette, hogy az ispiláng nem más, mint az »ich spiele ein« német kifejezés elferdítése.”¹⁵³ Ispiláng a róka zöld selyemingben való megjelentetése a regényben is utal arra, hogy a szerző névválasztása nem a véletlen műve. A táliber szó is egy mondókából származik: „Hová mégy te kis nyulacska? / Ingyom-bingyom táliber, / tutáliber, máliber / az erdőbe.”¹⁵⁴ A táliber fiktív szó, mely a hangutánzó halandzsanyelv körébe tartozik.

A fejezetben kifejtett kifejezéseken kívül a szerző még egyéb a magyar néphagyományra utaló kifejezéseket is használ, mint például Iduna tündér neve, ami örök ifjúságot jelent, a csillagfalvak, melyek olyan csillagokról vagy csillagképekről kapják a nevüket, melyek a magyar hiedelemvilágban a tündérekhez köthetők. Használ archaizmusokat, mint például a mész, ami kedvetlenséget, az emberizing, ami hitvány embert, vagy a csimota, mely gyermeket jelent. Előfordulnak olyan kifejezések, mint a kenyér és só, mellyel, ha megkínálsz valakit, az azt jelenti, hogy szívesen látott vendég vagy nála, s még a magyar népi hitvilágban is jelképezi „a jólétet, gazdagságot, a szerencsés kezdetet, az új életet”¹⁵⁵, de fontos helyet foglal el határtoposzként a magyar hiedelemvilágban a küszöb is. Vannak kutatások, melyek a küszöb átlépését egyfajta halált előjelező szimbólumként tartják számon. Ha ezt a kijelentést elfogadjuk, akkor István gondolatait is könnyebben értelmezhetjük: „– Ostoba voltál. Hát semmire nem tanított meg az a penészvirág? [...] Nem volt ideje felogni, hogy hol hibázott, mert valami elkapta és megperdítette a tengelye körül. [...] ismét megrántotta valami, és még messzebb esett a küszöbtől. A küszöb! Átléptem rajta – illant az eszébe”¹⁵⁶

98

A fentiekben megpróbáltunk számot adni arról, hogy a kortárs magyar fantasztikus irodalommal kapcsolatban milyen poétikai kérdések merülhetnek fel. A kérdéskör széles palettájáról a néphagyomány szerepét emeltük ki, s e felől közelítettük meg Kleinheincz Csilla műveit, különös tekintettel arra, hogy milyen mértékben használják fel és miként értelmezik (újra) a néphagyomány egyes elemeit. Összegzésül elmondhatjuk, hogy Kleinheincz Csilla műveinek és a magyar néphagyománynak a kapcsolatáról – s így a fantasy és a folklór kapcsolatáról – talán sikerült egy olyan képet festenünk, mely hozzásegítheti a téma kutatóit a hasonló művek mélyebb vizsgálatához.

152 <http://csemadok.sk/nepzenei-adatbazis/ispilang-ispilang-ispilangi-rozsa-2/>

153 Dr. BÉLLEY Pál, *Kíváncsiak Klubja: Kiről nevezték el? Honnan ered?* <http://vmek.oszk.hu/00000/00057/html/index.htm#t6>

154 <http://mondokak.net/gyermekdalok/225-hova-megy-te-kis-nyulacska.html>

155 *Magyar néprajzi lexikon* = <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/4-1244.html>

156 KLEINHEINCZ, *Ólomerdő*, 145.

Irodalom

- ANDRÁSFALVY Bertalan és mtsai, *Magyar néprajz* = <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/magyar-neprajz-magyar/ch26s06.html>
- BAKA L Patrik, *Szemet szemért?* (Kleinheincz Csilla: Ólomerdő), Opus, 2015/6.
- BARANYINÉ KÓCZY Judit, *Orientációs metaforák a magyar népdalok természeti kezdőképeiben*, Magyar Nyelvőr, 2008/3.
- BARANYINÉ KÓCZY Judit, *Az erdő konceptualizációja a magyar népdalokban* = http://www.c3.hu/~magyarnyelv/11-4/baranyaine_114.pdf
- BÉLLEY Pál, Dr., *Kíváncsiak Klubbja: Kiről nevezték el? Honnan ered?* = <http://vmek.oszk.hu/00000/00057/html/index.htm#t6>
- HEGEDŰS Norbert, *Történetsszervező elvek és fantasztkikum a kortárs irodalomban* (Doktori disszertáció), Komárom: Selye János Egyetem, 2015.
- ILLYÉS Gyula, *Hetvenhét magyar népmese*, Budapest: Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, 1986.
- IPOLYI Arnold, *Magyar Mythologia*. Pest: Heckenast Gusztáv, 1857.
- KANDRA Kabos, *Magyar Mythologia*, Eger, 1897.
- KESERŰ József, *Város és fantasy* = http://mapopkult.blog.hu/2014/11/06/varos_es_fantasy_951
- KLEINHEINCZ Csilla, *Ólomerdő*, második, átdolgozott kiadás, Budapest: Gabo Kiadó, 2014.
- KLEINHEINCZ Csilla, *Üveghegy – Kősárkány*, Budapest: Gabo Kiadó, 2014.
- KLEINHEINCZ, Csilla, *A hidrafejű folytatás* = <https://olomerdo.wordpress.com/2013/10/22/a-hidrafejű-folytatás/>
- KÖVÁRY László, *Száz történelmi rege* = <http://mek.oszk.hu/03700/03745/03745.htm>
- Magyar néprajz V. Magyar népköltészet*, szerk. PALÁDI-KOVÁCS Attila = <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/05/21.html>
- Magyar néprajzi lexikon*, főszerk. ORTUTAY Gyula = <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-327.html>
- Majd megszokjátok* = <http://hetnap.rs/mobil/?p=cikk&id=7395>
- Mesék sűrű rengetege* = <http://sfmag.hu/2014/12/01/mesek-suru-rengetege/>
- ORBÁN Balázs, *A Székelyföld leírása* = <http://www.legendarium.ro/likasko>
- Pallas nagy lexikona* = <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/047/pc004727.html>
- PÓCS Éva, *Maleficium-narratívumok – Konfliktusok – Boszorkánytípusok*, Népi kultúra – Népi társadalom 18, 1995, 9–66.
- PÓCS Éva, *Magyar néphit: Sors, bábák, boszorkányok: Archaikus sorsképzetek Közép- és Kelet-Európa hiedelemrendszereiben* = <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/magyar-nephit-kozep/ch05.html>
- PROPP, V. J., *A mese morfológiája*, Budapest: Osiris Kiadó, 1999.
- RONDAAR, *Világról világra: Párhuzamos világok a sci-fiben és a fantasyben* = <http://galaktika.hu/vilagrol-vilagra-parhuzamos-vilagok-a-sci-fiben-es-a-fantasyben/>
- SÁTOR Veronika, *A kis Túlélő és a Gyűrűhordozó világa*, Komárom: SJE, Tudományos Diákköri Konferencia, 2015.
- SÁTOROVÁ Veronika, *Keresztván elemek J. R. R. Tolkien A Gyűrűk Ura című művében* (Szakdolgozat), Komárom: Selye János Egyetem, 2014.
- Szimbólumtár*, szerk. PÁL József – ÚJVÁRI Edit = <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/szimbolumtar/ch02.html>
- TOKAREV, Sz. A., *Mitológiai enciklopédia I.*, Budapest: Gondolat, 1988.
- VARJU Zsuzsanna, *A fantasy Magyarországon* = <http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuid=125&action=article&id=44>
- VIDA Barbara, *Élvealvás, halálálalom* (Kleinheincz Csilla: Üveghegy), Opus, 2015/6.
- WHITERIDERS, Janet, *Az igazi Tündérország* = http://karcolat.hu/cikkek/mitologia/az_igazi_tunderország

Intersection of genre traditions in the works of Csilla Kleinheincz

Works of Csilla Kleinheincz occupy a prominent place in the field of contemporary Hungarian fiction. The previous analyses and critiques of the novel Ólomerdő and its sequels, almost without exception, classified these texts within the genre of fantasy literature. However, in these works become important some elements of the fairy tale genre too. In this study, the question I am looking at is that how do intersect the different genre traditions in works of Csilla Kleinheincz Ólomerdő, Üveghegy and Kőszarkány.

Keywords: Csilla Kleinheincz, fantasy, fairy tale, narrative structure, V. Y. Propp, functions

Sátor Veronika
egyetemi hallgató, Selye János Egyetem
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Bratislavská cesta 3322, 945 01 Komárno
veronika.sator@gmail.com